

Seria Policy Brief cuprinde texte bazate pe surse publice. Opiniile exprimate reprezintă punctele de vedere ale autorilor.

Câteva considerații despre înlăturarea președintelui Mursī de la conducerea Egiptului¹

Dr. Laura Sitaru

Comunicatul citit în seara de 3 iulie 2013 de către ministrul apărării și șeful armatei egiptene, Abdel Fattāh as-Sīsī și preluat de toate canalele de televiziune îl anunța sec pe președintele Muhammad Mursī, ales cu un an în urmă, că nu mai este în funcție. Suspendarea Constituției și încredințarea actului guvernării președintelui Curții Constituționale, Adlī Mansūr, au fost alte două importante decizii anunțate în același comunicat. Interpretată de către liderii Fraților Musulmani² drept „lovitură de stat” și respinsă categoric în numele respectării principiului democratic al legitimității conferite de procesul electoral, debarcarea președintelui Mursī a surprins numai parțial.

Într-un articol publicat pe pagina sa de internet pe 5 iulie 2013, *al-Jazeera* readucea în memorie câteva sondaje de opinie³ făcute în prima parte a anului 2013 de către institute egiptene și occidentale de sondare a opiniei publice. Cifrele reluate al *al-Jazeera* arată o scădere a sprijinului popular de care se bucura președintele Mursī de la 78% la momentul alegerii în funcție până la 32% la sfârșitul lui mai 2013. Reluat pe o bază de sondare mai amplă, în jur de cinci mii de subiecți, sondajul are ca rezultat un procent și mai scăzut de popularitate, în jur de 25% în luna iunie a lui 2013. Interesant este că, așa cum apare în sondaje, 44% dintre

¹ Materialul ia în discuție evenimentele până la data de 10 iulie 2013.

² În intervenții repetate la posturile de televiziune CNN și *al-Jazeera* în seara de 3 iulie 2013, Ġihād al-Haddād, lider marcant al Fraților Musulmani califică intervenția armatei împotriva ordinii politice egiptene drept „sfârșitul democrației în Egipt”. Armata și-a pierdut neutralitatea, intervenind în mod limpede în sprijinul anumitor forțe politice, în detrimentul altora alese în mod democratic. Liderii Fraților Musulmani denunță în zilele următoare debarcării președintelui Mursī intervenția armatei descrisă ca lovitură de stat într-o „coregrafie nouă” (www.aljazeera.net, accesat pe 3 și 4 iulie 2013).

³ Cf. *Sūrat Mursī wa l-mu‘āradatī fī l-stitlā‘ātī* („Imaginea lui Mursī și a opoziției în sondaje”), consultat pe 5 iulie 2013 (www.aljazeera.net).

respondenți sunt de părere că ieșirea din criza pe care o traversează țara constă în predarea puterii către armată pentru o anumită perioadă de timp, în vreme ce 64% dintre egiptenii chestionați au cerut în mod expres suspendarea noii Constituții. Nu este dificil să recunoaștem în cele două întrebări ale sondajelor punctele esențiale din comunicatul armatei din seara lui 3 iulie 2013.

Ample comentarii în presa arabă explică motivele eșecului personal al președintelui Mursī și, mai larg, al proiectului islamului politic la nivelul realității politice arabe post-revoluționare. Nu este un secret pentru nimeni că economia egipteană nu merge spectaculos și că se bazează de la instalarea lui Mursī la putere pe o serie de împrumuturi externe. Tot astfel, așteptările la nivel politic și social ale tinerilor revoluționari nu par să se fi împlinit nici măcar parțial, dacă este să recapitulăm fie și în treacăt cererile revoluției. Senzația de acaparare a spațiului public, cultural, social și politic, de către Frații Musulmani a fost cel mai probabil cauza principală a manifestațiilor de la 30 iunie 2013 și ale demersurilor Mișcării *Tamarrud*. Cele douăzeci de milioane de semnături pe care Mișcarea *Tamarrud* le-a strâns în favoarea demiterii președintelui Mursī au, pentru unii comentatori, rolul unui referendum. *Ce nu a reușit să îndeplinească președintele Mursī?*

La momentul instalării, în iunie 2012, erau formulate la nivel internațional, dar și național, câteva așteptări legate de parcursul viitor al țării⁴. În plan extern, așteptările s-au confirmat: respectarea relației cu Israelul în forma deja existentă. „Putem să-i acuzăm pe Frații Musulmani de orice, însă nu putem spune că și-au dorit eliberarea Palestinei, așa cum afirmau răspicat atunci când se aflau în opoziție”, comentează ironic unii analiștii arabi⁵. O altă așteptare, tot internațională și tot dusă la îndeplinire, a fost marginalizarea cât mai puternică a radicalilor curentului islamului politic. Neînțelegerile dintre Frații Musulmani și, de exemplu, mișcarea de orientare salafistă egipteană, reprezentată politic de Hizb an-Nūr (Partidul Luminii), sunt atât de puternice încât salafiștii au făcut front comun cu armata și partidele laice în sprijinul înlăturării președintelui Mursī (3 iulie 2013).

Pe plan intern însă, Frații Musulmani au părut lipsiți de viziune politică *națională*, în sensul coagulării tuturor forțelor sociale într-un proiect politic de succes. Mai mult, au pus în

⁴ Cf. Radwān as-Sayyid, *As-sirāʿu ʿalā s-sultati fī misra wa masāʾiru l-ikhwān* (Lupta pentru putere în Egipt și realizările Fraților Musulmani) în <http://www.aawsat.com/leader.asp?wrid=1150#.UdpCRDsw-e-k>, consultat pe 5 iulie 2013.

⁵ Radwān as-Sayyid (<http://www.aawsat.com/leader.asp?wrid=1150#.UdpCRDsw-e-k>, consultat pe 5 iulie 2013).

aplicare o politică neinspirată de *ikhwān*-izare⁶ a țării, de marginalizare evidentă a celor care nu erau *frați musulmani*, de înlăturare a acestora din pozițiile pe care le ocupau. O relație conflictuală permanentă cu instituțiile de tradiție ale statului: justiția, armata, poliția, mass-media este o altă caracteristică a guvernării Fraților Musulmani. Încercând să domine aceste instituții, președintele Mursī s-a amestecat în sistemul lor intern de funcționare: președinția l-a schimbat de trei ori pe ministrul de interne, cu motivația că forțele de securitate continuă să lucreze pentru reprezentanții vechiului regim, de asemenea, șeful serviciilor de informații a fost schimbat de două ori, din aceleași motive. Absența dialogului cu opoziția, ignorarea sfaturilor venite cu câțva timp în urmă de la secretarul de stat american referitoare la necesitatea formării unui guvern de uniune națională ca ultimă soluție par să întregesc tabloul cauzelor pe care comentatorii arabi⁷ le identifică analizând *pertinența* intervenției militare din seara de 3 iulie 2013. Politica de marginalizare, *al-'iqsā'*, a tuturor celorlalți actori politici a fost condamnată în comunicatul armatei, iar rodul acestui tip de a face politică s-a concretizat într-un consens destul de rar întâlnit al forțelor de pe scena politică egipteană (de la radicalii salafiști pînă la conducerea Bisericii Copte).

Gesturi politice semnificative făcute de Frații Musulmani și tot atâtea *greșeli colosale*⁸, considerate ca atare de analiștii arabi, cea mai gravă dintre ele constând în alianța punctuală cu elementele radicale salafiste în procesul de elaborare a textului constituțional. Președintele Mursī nu și-a respectat promisiunile referitoare la parteneriatul cu celelalte forțe politice în actul guvernării, „până și salafiștii din Hizb an-Nūr se plîngeau de monopolul pe care Frații musulmani l-au pus pe centrele de putere ale statului”⁹. O altă greșală de strategie făcută de islamiști constă în absența unei separări clare între aspectul socio-religios al curentului,

⁶ derivat de la denumirea în limba arabă a Fraților Musulmani, însemnând popularea cu cadre proprii a tuturor nivelurilor de decizie, superioare și inferioare, ale țării.

⁷ Cf. Wafiq as-Sāmra'ī, 'Ayna yuhsamu s-sirā'u mā'a l-'akhwanati? (Unde se tranșează lupta cu ikhwān-izarea?), în <http://www.aawsat.com/leader.asp?section=3&article=735112&issueno=12638#.UdpJ8Tswe-k>, consultat pe 5 iulie 2013.

⁸ Cf. Esam al-Amin, *In Egypt the Military is Supreme*, <http://www.counterpunch.org/2013/07/05/in-egypt-the-military-is-supreme/>, p. 2/9, consultat pe 9 iulie 2013

⁹ Cf. Esam al-Amin, *In Egypt the Military is Supreme*, <http://www.counterpunch.org/2013/07/05/in-egypt-the-military-is-supreme/>, p. 2/9, consultat pe 9 iulie 2013. Este avansată și opinia conform căreia Frații Musulmani se pregăteau pentru organizarea de alegeri legislative pentru *mağlis an-nuwwāb* (camera deputaților), iar în condițiile câștigării acestora ar fi ajuns la o dominație aproape totală a scenei politice egiptene, la toate nivelurile de decizie.

reprezentat de Gruparea Fraților Musulmani, și materializarea lui politică, Partidul Libertății și Justiției¹⁰.

Și totuși ...dincolo de neîmplinirile Fraților Musulmani de tot felul și pe mai toate planurile, de încercările de *acaparare* a țării și de realizare a unei contraponderi la puterea reprezentată de instituțiile tradiționale (poate explicabilă în contextul politic egiptean), rămâne întrebarea fundamentală: *se poate justifica debarcarea unui președinte democratic ales cu numai un an în urmă?* Prea evidente asemănările pentru a nu readuce în memorie aproape spontan Algeria anilor nouăzeci ai secolului trecut sau alegerile din Teritoriile Palestiniene din 2006. Legitimitatea unui regim este dată de suportul său electoral, suport pe care Muhammad Mursī l-a avut în urmă cu un an, împreună cu partidul *al-Huriyya wa l-Adāla*, formațiunea politică a Fraților Musulmani egipteni. Acțiunea armatei egiptene din seara de 3 iulie 2013 a polarizat lumea arabă și comunitatea internațională deopotrivă și asistăm de-atunci la o dezbatere în jurul unor principii pe care democrația s-a fundamentat și pe care le vedem acum extrem de nuanțate. Terminologia pune de asemenea probleme: lovitură de stat sau intervenție legitimă a armatei? Și ce mai înseamnă *legitim* în acest context?

Forțele politice înrudite ideologic cu Frații Musulmani egipteni, încadrate în general sub denumirea de „islam politic”, trec printr-un moment de perplexitate¹¹, altfel de înțeles. De câteva decenii li se aduce ca argument imbatabil pentru participarea la jocul politic intern necesitatea conformării la normele democratice, cu toate aspectele derivate de-aici. În sfârșit, ajunse să guverneze în urma actului electoral liber exprimat, constată că principiul legitimității electorale nu are atât de mare importanță. Unii analiști afirmă răspicat că acest moment reprezintă distrugerea speranțelor puse în principiile democrației în întreg spațiul arab, nefiind vorba de apărarea „bilanțului deplorabil al Fraților Musulmani care au reușit performanța de a strânge împotriva lor cel mai larg consens întâlnit vreodată în societatea egipteană”¹². După căderea președintelui Mubārak, Frații Musulmani au cerut opinia electoratului în chestiuni fundamentale pentru mersul statului (de la votul pentru alegerea legislativului până la

¹⁰ Anunțul referitor la candidatul propus de Frații Musulmani pentru alegerile prezidențiale s-a făcut de la Biroul Conducerii Grupării, și nu de la șefia Partidului Libertății și al Justiției, așa cum ar fi fost firesc, observă Esam al-Amin.

¹¹ Este și opinia exprimată de analistul francez Alain Gresh într-un comentariu publicat în « Le Monde diplomatique » (Les blogs de Diplo), pe 8 iulie 2013 (<http://blog.mondediplo.net/2013-07-07-Les-elections-l-Egypte-et-la-democratie>).

¹² Cf. Jean-Yves Moissoner, *L'armée sauve les islamistes en les chassant du pouvoir*, în „Le Monde” (http://www.lemonde.fr/idees/visuel/2013/07/05/la-crise-egyptienne-et-ses-enjeux_3443238_3232.html), consultat pe 8 iulie 2013.

referendumul pentru validarea textului noii Constituții) nu mai puțin de șase ori, de fiecare dată primind sprijinul majorității exprimate prin vot. Situația a creat, în unele interpretări, un profund disconfort *structurilor profunde ale statului* care au reacționat și *sabotat*¹³ după o strategie bine elaborată guvernarea islamistă. Dintre toate conflictele cu opoziția, cel puțin cele vizibile, procesul de elaborare a noului text constituțional pare să fi fost cel mai puternic. Excluderea forțelor opoziției din procesul consultativ din jurul elaborării noii Constituții a reprezentat *ultima sfidare* publică acceptată de opoziția la guvernarea islamică¹⁴.

Reacțiile confrăților ideologi din Maroc¹⁵, Tunisia și Siria conțin, pe lângă îngrijorare față de situația din Egipt (care pare să alunece într-o zonă a violențelor¹⁶ scăpate de sub control) și o firească chestionare a principiilor democratice în baza cărora se presupune că funcționează sistemele instaurate în era post-revoluționară. De altfel, și mulți comentatori occidentali sunt de părere că evenimentele orchestrate de armată în Egipt au toate ingredientele unei lovituri de stat¹⁷, deși procedul de *mise en scène* este puțin diferit față de formula clasică. Regăsim astfel câteva elemente clare: sechestrarea președintelui Mursī imediat după anunț, arestarea sau

¹³ Este opinia lui Esam al-Amin, cunoscut autor și analist, exprimată într-un amplu articol publicat în Counterpunch: *In Egypt the Military is Supreme*, <http://www.counterpunch.org/2013/07/05/in-egypt-the-military-is-supreme/>, consultat pe 9 iulie 2013.

¹⁴ Esam al-Amin înțelege prin opoziție o coalizare a structurilor tradiționale ale statului egiptean, în frunte cu armata, cu forțele politice de factură mai degrabă laică care au folosit în beneficiul lor capitalul de imagine al tinerilor revoluției din 25 ianuarie. Trebuie remarcat, odată cu autorul citat, că Frontul Salvării care reunește principalele forțe ale opoziției și Mișcarea *Tamarrud* au început ca proiecte diferite, separate unul de celălalt, dar care au ajuns să facă front comun în cele din urmă. Proiectul *Tamarrud* a avut ca obiectiv principal strângerea de semnături pentru organizarea de alegeri prezidențiale anticipate, iar acest scop al lor pare să se fi suprapus, crede Esam al-Amin, cu strategia la care forțele de opoziție și structurile tradiționale ale statului lucrau de ceva vreme. Autorul face de asemenea referire explicită la starea de nemulțumire pe care forțele tradiționale ar fi resimțit-o după înfrângerea lui Ahmad Shafiq, fostul premier al lui Mubarak, cu doar două procente în fața lui Muhammad Mursī în alegerile prezidențiale din iunie 2012. De atunci, după un scenariu urmat cu consecvență, ar fi început o sistematică campanie de slăbire a guvernării islamiste. Cf. Esam al-Amin, *In Egypt the Military is Supreme*, <http://www.counterpunch.org/2013/07/05/in-egypt-the-military-is-supreme/>, consultat pe 9 iulie 2013.

¹⁵ Cf. http://www.jadaliyya.com/pages/index/12748/dissecting-opposing-views_morocco-reacts-to-events, consultat pe 8 iulie 2013; trebuie remarcat în același timp că reacția partidelor de orientare islamistă este condiționată și de poziția pe care o ocupă pe scena politică internă. Astfel, Partidul Justiției și Dreptății din Maroc, la guvernare, a condamnat ceea ce a numit „lovitura de stat împotriva unei democrații legitime”, atrăgând atenția asupra necesității păstrării „unității naționale”.

¹⁶ *Al-Jazeera* raportează câteva zeci de morți în dimineața zilei de 8 iulie, după ce grupuri de susținători ai președintelui debarcat, calificați de armată drept „teroriști care au încercat să pătrundă în sediul Gărzii republicane”, s-au adunat în număr mare în sprijinul lui Muhammad Mursī. Armata, la rândul ei, vorbește despre confiscarea de arme și muniție de război. Violențele din ultimele trei zile reușesc să facă breșe în consensul inițial din jurul armatei, partidul *Hizb an-Nūr* al mișcării salafiste a anunțat că se retrage de la negocierile în curs referitoare la parcursul imediat al țării, în vreme ce alte voci au cerut demisia președintelui interimar (cf. <http://www.aljazeera.net/news/pages/c79dce77-8bc0-47cf-85cf-4daa79196ff4>), consultat pe 8 iulie 2013.

¹⁷ Cf. Jean-Yves Moissoner, *L'armée sauve les islamistes en les chassant du pouvoir*, în „Le Monde” (http://www.lemonde.fr/idees/visuel/2013/07/05/la-crise-egyptienne-et-ses-enjeux_3443238_3232.html), consultat pe 8 iulie 2013.

reținerea principalilor lideri ai Fraților Musulmani, închiderea și întreruperea emisiei mijloacelor de comunicare aparținând islamiștilor, dar și a unor canale internaționale precum al-Jazeera¹⁸. Intervenția armatei nu se justifică, este o greșeală de timing¹⁹, producându-se într-un moment cu totul nepotrivit. Frații Musulmani ar fi avut oricum, conform tuturor previziunilor, o guvernare dezaastroasă care, dusă până la capătul mandatului electoral, i-ar fi compromis pentru o lungă perioadă de timp șansele de realegere, răstimp în care poate ar fi reușit și opoziția egipteană să coaguleze forme concrete de exprimare politică, cu personaje capabile să ofere o alternativă credibilă ofertei politice islamiste.

Degenerarea situației către violență, proces extrem de periculos ale cărui ipostaze ne pot duce cu gândul la sumbrul tablou sirian²⁰, nu aduce nicio rezolvare. Nu credem să existe vreo forță politică sau instituțională în Egipt care să creadă în dispariția Fraților Musulmani din jocul politic, după debarcarea președintelui Mursī²¹. Dincolo de manifestațiile din Midān at-Tahrīr și de milioanele de protestatari împotriva președintelui Mursī, trebuie menționat că Frații Musulmani rămân forța politică dominantă din țară²², puternic ancorată în societate și susținută de o mare parte a populației care, de regulă, nu ia parte la aceste proteste²³.

Dimensiunea regională nu trebuie scăpată din vedere într-o astfel de analiză. Dincolo de incidentele din Sinai intens mediatizate, mai ales pe granița cu Fâșia Gaza, dar și în restul peninsulei unde posturile armatei și poliției sunt atacate de către elemente înarmate (cel mai probabil susținători ai președintelui debarcat), începând de duminică, 7 iulie, circulă informații²⁴ legate de interzicerea intrării în Egipt a cetățenilor palestinieni și sirieni, indiferent de motivul vizitei. Pare să existe o puternică teamă față de posibilitatea de infiltrare a unor elemente externe care să-l sprijine (și) militar pe președintele Mursī, ceea ce ar complica

¹⁸ Emisia televiziunii arabe, cu sediul în Qatar, a fost întreruptă imediat după închiderea canalelor *islamiste*, iar aceasta nu mai acoperă decât indirect evenimentele de la Cairo.

¹⁹ E de părere Jean-Yves Moissoner, redactor-șef al Revistei *Maghreb-Machrek* pentru „Le Monde”, ediția electronică din 4 iulie 2013.

²⁰ Cf. Gilles Kepel, *Les risques d'une transition en Egypte*, în „Le Monde” (http://www.lemonde.fr/idees/visuel/2013/07/05/la-crise-egyptienne-et-ses-enjeux_3443238_3232.html), consultat pe 7 iulie 2013.

²¹ Hāzim al-Biblāwī, desemnat de către președintele interimar pentru demnitatea de prim-ministru, a anunțat deja disponibilitatea de a include în noul guvern membri ai Partidului Libertății și Justiției al Fraților Musulmani, anunță al-Jazeera pe 10 iulie 2013 (<http://www.aljazeera.net/news/pages/721c8c1b-6589-449f-a02d-7f6430cd16b6>).

²² Semnificativă în acest context este poziția exprimată de reprezentanți ai universității islamice al-Azhar care, după exprimarea inițială a susținerii pentru acțiunea armatei (demonstrată și de apariția rectorului universității alături de liderii politici ai opoziției la momentul citirii comunicatului armatei, în seara zilei de 3 iulie 2013) au început să-și nuanțeze opinia, distanțându-se de actele de violență tot mai numeroase împotriva susținătorilor președintelui Mursī.

²³ Cf. Jean-Yves Moissoner, op.cit.

²⁴ Pe agențiile de știri arabe și străine (www.jadaliyya.com, accesat pe 8 și 9 iulie 2013).

lucrurile și le-ar face, desigur, să degenereze. Tot în planul acțiunilor regionale, Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite au deblocat sume mari de bani²⁵ pentru a ajuta autoritățile de tranziție. Vizita ministrului de externe emiralez la Cairo, din 9 iulie, se încadrează în același proiect, precum și acțiunea de coordonare a eforturilor dintre Washington²⁶ și emiratele din Golf în vederea evitării degenerării situației în Egipt. Preocuparea pentru securitatea regiunii a fost răspicat exprimată și de către oficialii israelieni care au cerut pe diferite canale oficiale ca Statele Unite să nu suspende ajutorul anual acordat armatei egiptene, idee intens vehiculată mai ales în mediile republicane²⁷ de la Washington.

---

²⁵ Cf. <http://www.jadaliyya.com/pages/index/12829/arab-aid-starts-flowing-after-morsi%E2%80%99s-departure>, consultat pe 9 iulie 2013.

²⁶ Într-o convorbire telefonică cu înalți oficiali emiratezi și qatarezi, președintele Barack Obama și-a exprimat preocuparea față de posibilitatea degenerării situației din Egipt, pe fondul violențelor care au urmat debarcării de la putere a președintelui Mursī (<http://www.aljazeera.net/news/pages/1cbb8031-7807-4fcc-89a3-3c33d5729071>, consultat pe 9 iulie 2013).

²⁷ Senatorul de Arizona, republicanul John McCain, a cerut suspendarea ajutorului american în valoarea de 1, 4 miliarde de dolari anual acordat armatei egiptene pentru înzestrare, după ce aceasta a orchestrat „lovitura de stat” care a înlăturat de la putere un președinte ales democratic (cf. <http://www.washingtonpost.com/blogs/post-politics/wp/2013/07/07/mccain-calls-for-suspension-of-aid-to-egypt-other-senators-disagree/>, accesat pe 9 iulie 2013).